

3. The speaker takes a card from the pack and reads the questions.
4. The listener should respond *Yes* after each question.
5. If the listener can guess the end of the speaker's story after the speaker has made six statements, he or she can say *Don't tell me ...* and give the end of the story. If it is correct, the listener wins the card. If it is incorrect, the speaker reads the end of the story from the card.
6. If the speaker reads the end of the story, he or she wins the card. At the end of the story, the listener must make an appropriate exclamation such as *How terrible!* or *How wonderful!*

Отже, фонетичні ігри на уроках англійської мови в початковій школі є ефективним засобом формування англомовної фонетичної компетенції учнів. Вони допомагають школярам оволодіти звуками і звукосполученнями, наголосом та основними інтонаційними моделями іноземної мови відповідно до їхніх вікових особливостей.

Список використаних джерел

1. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова 2-12 класи / Іноземні мови в навчальних закладах. – 2002. № 1-2. – С. 42-47.
2. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: Навчальний посібник / С.В. Роман – К. : Ленвіт, 2005. – 208 с.
3. Слабун Н.І. Begin Pronunciation Teaching From The Very / Н.І. Слабун Beginning // Англійська мова в початковій школі. – 2007. № 11(36). – С. 11-13.
4. Bill Bowler. Timesaver Pronunciation Activities. / B. Bowler – London: Scholastic, 2005. – 96 p.
5. Mark Hancock. Pronunciation Games. M. Hancock – Cambridge University Press, 1995. – 108 p.

The article deals with the phonetics games as a means of forming junior pupils' phonetic competence. The notions of the phonetic competence, its constituents, different types of phonetics game and the methods of their using are described in the article.

Key words: *phonetic competence, game, consonant, vowel, syllable, stress.*

УДК: 378.93

Орехова Л.І.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНА СПАДЩИНА ІВАНА ОГІЄНКА

У статті доведено, що науковий доробок ученого надзвичайно багатий і розмаїтий, практично немає такої ланки мовознавчої науки, що не була б охоплена його дослідженнями. Великий педагогічний досвід ученого, практика роботи на всіх рівнях освіти (від початкової до вищої) сприяли формуванню лінгводидактичних поглядів Івана Огієнка.

Ключові слова: *лінгвістичні студії, рідна мова, слов'янська азбука, історична граматики, слов'яністика, поетика, мовленнєва діяльність, український правопис.*

Реформування системи освіти, як це визначено в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, спрямовується на відродження національної системи виховання, широке використання народної педагогіки і культури, надбань національного педагогічного досвіду. Успішному розв'язанню означених завдань сприятиме вивчення і впровадження у практику педагогічної роботи лінгводидактичних ідей українських учених минувшини, зокрема видатного вченого-мовознавця, культуролога, редактора і перекладача, громадського та державного діяча Івана Івановича Огієнка. Науковий доробок ученого надзвичайно багатий і

розмаїтій, практично немає такої ланки мовознавчої науки, що не була б охоплена його дослідженнями. Великий педагогічний досвід ученого, практика роботи на всіх рівнях освіти (від початкової до вищої) сприяли формуванню лінгводидактичних поглядів Івана Огієнка.

Творчий доробок Івана Огієнка з початку 90-х років минулого століття повернувся до того народу, служіння якому вчений вважав метою свого життя, і активно вивчається сучасними дослідниками. Напрямами досліджень спадщини вченого стали: науково-педагогічний (Алексюк А., Болтівець С., Гривнак О., Ляхоцька Л., Майборода В., Марушкевич А., Ничкало Н., Опанасюк Г., Роняк Т.); видавничий і редакторський (Ківшар Т., Погребенник Ф., Тимошик М.); літературознавчий (Мацько В., Мишанич О., Сохацька Є.). Однак, незважаючи на досить широкий спектр досліджень різноманітних аспектів спадщини Івана Огієнка, недостатньо вивчено, на наш погляд, ефективність упровадження лінгводидактичних ідей ученого щодо навчального процесу з рідної мови.

Різноплановість мовознавчого доробку професора Огієнка робить структурування його лінгвістичних студій нелегкою справою, багато розвідок ученого написані стилем певної жанрової “дифузії”, що функціонувала на межі лінгвістики та богослов’я. Однак вивчення праць ученого дозволяє нам виокремити основні напрями його лінгвістичних напрацювань: вивчення мови стародруків, лексикографія, лінгвістичні студії різних аспектів мовної системи, фольклорно-етнографічні дослідження, поетична діяльність, переклад богослужбових книг.

Глибокий інтерес ученого до історичних аспектів становлення мови як системи та основних принципів її функціонування і розвитку в різні історичні епохи, питань взаємозв’язку та взаємовпливів різних мов, а також володіння ним різними мовами, з-поміж яких багато старих (латина, грецька, гебрейська, церковнослов’янська і т. ін.) дають можливість уважати Івана Огієнка дослідником давнього письма. Вчений вивчав проблеми походження слов’янської азбуки й письма. У низці мовознавчих творів (на матеріалі текстів XV-XVIII ст.) Іван Огієнко відтворює безперервність традицій церковнослов’янської мови в живій сучасній мові, підтверджує це фактами з фонетики, морфології, лексики, синтаксису. Іншим аспектом досліджень ученого були впливи живої української мови на пам’ятки сусідніх народів, доля давньоукраїнських написів (напр., “Дві грамоти воєводи Волоського Івана Мірчі”, “Люблінські написи 1418 року”). Значної уваги заслуговують дослідження вченого щодо окремих пам’яток церковної літератури. Зокрема, послуговуючись методом усебічної цільності в дослідженні “Крехівського апостола”, Іван Огієнко аналізує правопис і лексику, фонетичні і морфологічно-синтаксичні особливості цього твору як перекладної речі (з польського протестантського оригіналу).

Лексикографія Івана Огієнка багата і надзвичайно плідна. На початку своєї праці щодо укладання словників ученого більше цікавили ті, які мали прикладний, освітній характер. В період активної педагогічної діяльності ним були створені правописні і стилістичні словники, метою яких було унормування української мови. Перші словники вченого (1910-1914) нині можуть слугувати цінними історичними пам’ятками “в контексті славістичної термінології та слововживання” [7, с. 112]. Це зокрема “Словарь неправильных, трудных и сомнительных слов, синонимов и выражений в русской речи”, “Словарь общеупотребительных иностранных слов в русском языке”, “Орфографический словарь”. В умовах еміграції на етнічних українських землях Іван Огієнко встиг видати “Український правописний словник” та “Український стилістичний словник”. Метою укладання означених словників, як і “Словника місцевих слів, у літературній мові не вживаних”, “Українського стилістичного словників” було унормування української мови. Велика кількість місцевих говірок, що функціонували по всій території України, спричинювали мовний хаос. Означене надзвичайно гостро порушувало питання про потребу уодностайнення

і літературної мови, і вимови, і правопису. У “Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних” І.Огієнко вніс місцеві слова й форми, слова іншомовного “головно російського і польського походження, що не закріпилися” в українській літературній мові, архаїзми (“завмерлі слова”) і певну кількість слів “взагалі трудних своїми формами для працівників слова і широкого громадянства”. Означене видання пропонувало також певний теоретичний виклад матеріалу, що розкривало основні відмінності між літературною та західноукраїнською формами мови. Значну кількість менших за обсягом словників учений видавав у редактованих ним часописах “Рідна мова”, “Наша культура”, “Віра і культура”.

Важливим доробком ученого є акцентологічні словники. Особливе місце в лексикографічній спадщині І.Огієнка посідає “Словник наголосів”, що став квінтесенцією його сорокарічних студій, квінтесенцією, що реалізувалася згодом у монографії “Український літературний наголос” (1952). Результатом лексикографічних досліджень ученого в акцентології став висновок, що “український наголос XVI – XVII ст. був цілком самостійним щодо московського”. Більше того, Іван Огієнко доходить висновку, що вже з X-XI ст. кожна з православних слов’янських церков мала богослужбні тексти з певними відмінами, націоналізуючи їх вимову, а насамперед наголос.

“Граматико-стилістичний словник Шевченкової мови” містить мовно-стилістичний аналіз шевченкового слова, що поєднаний з проблемою поетового правопису. Дослідження також подає матеріали зі стилістичної синоніміки, джерельні етнопсихологічні матеріали тощо.

Вершиною словникової творчості Івана Огієнка можна без перебільшення назвати чотиритомний “Етимологічно-семантичний словник української мови”, що налічує не одну тисячу сторінок і за своєю структурою, широтою джерельних матеріалів, значенням для мовознавчої науки заслуговує бути поставленим в один ряд з академічними виданнями такого типу. Визначною рисою означеної роботи є пропонований ученим надзвичайно багатий ілюстративний матеріал, що дає можливість простежити розвиток того чи іншого слова “в живій тканині мови”.

Аналізуючи лінгвістичний доробок І.Огієнка, не можна обійти увагою монографію “Історія української літературної мови”. Дослідники називають означене дослідження “Малою енциклопедією української мови і літератури”, вбачають у ньому “вияв виняткової любові до свого фаху, глибокого знання теми, вміння стисло охопити колосальний об’єкт вивчення” [6, с. 26]. Цією працею вчений щиро прагнув піднести міжнародний престиж української мови, утвердити її окремішність, самобутність. Крізь призму історичних фактів автор доводить, що українська мова народилася ще у глибоку давнину, задовго до офіційного прийняття християнства, демонструє, як вона розвивалася впродовж віків, докладно з’ясовує, яких негативних наслідків на її розвій мали втручання самодержавної Росії, а згодом партійно-чиновницької Москви.

У передмові до монографії “Нариси з історії української мови”(1927) І.Огієнко зазначав, що метою його роботи було всебічне висвітлення питань правопису. Задля цього він подавав якнайбільше історичного матеріалу. В 1933 році Іван Огієнко продовжує студії над українським правописом у праці “Рідне писання. Український правопис і основи літературної мови”. Мета вченого – “дати можливість кожному пізнати сучасний офіційний правопис та основи... літературної мови, а тим самим допомогти усталенню одного всеукраїнського правопису й однієї літературної мови” [4, с. 3]. Стиль викладу надзвичайно ясний і доступний, оскільки книга розрахована на школу й широку громадськість. Іван Огієнко вболівав за уєдностайнення правопису всієї України, закликав народ дотримуватися офіційно прийнятих правописних правил, уважав, що кожен, “хто пише не так, приносить тим шкоду нашій культурній єдності” [4, с. 3]. Увесь український правопис було проаналізовано історично-

порівняльним методом і подано повну його систему. Такого ж принципу вчений дотримувався в роботі над “Українським літературним наголосом”. Сам професор так визначив мету своєї праці: “маю на оці головно практичну мету, дати нашому широкому громадянству суцільний опис українського наголосу, щоб поширити знання наголосу літературного” [2, с. 5]. Величезний ілюстративний матеріал І.Огієнко подавав з таких причин: а) для підтвердження правил українського наголосу; б) для забезпечення можливості глибокого його дослідження в наступних працях. У дослідженні подано норми українського літературного наголосу; діалектні різновиди наголосів в українській мові; розкрито історичний розвиток українського наголосу.

Надзвичайно масштабною та величною за своїм задумом була праця професора Огієнка “Історія церковнослов’янської мови”. У плани вченого входило дослідження такого широкого пласту історично-лінгвістичного матеріалу, який мав вилитися у дванадцятитомному виданні. На жаль, не все з задуманого зумів реалізувати дослідник, однак цінність цієї роботи є незаперечною. Перший та другий томи Іван Іванович присвячує дослідженню життя першовчителів слов’янського світу Кирила та Мефодія; четвертий том подає історію виникнення азбуки й літературної мови слов’ян; шостий – розглядає фонетичні аспекти церковнослов’янської мови; десятий – досліджує питання слов’янської палеографії. У проектах залишилися дослідження, що були присвячені публікаціям кирило-мефодіївських джерел (3-й том); історичний, лінгвістичний і палеографічний огляд старослов’янських пам’яток X–XI ст., докладні бібліографічні покажчики, словник старослов’янської мови, пам’ятки (5-й том); морфологічний аналіз церковнослов’янської мови (7-й том); синтаксис (8-й том); історія церковнослов’янської вимови і наголосу (9-й том); історія перекладів Святого Письма і богослужбних книг (11-й і 12-й томи).

Бажання подати повний курс нормативної складні (синтаксису) української мови в сучасному науковому висвітленні обумовили роботу вченого над “Складнею української мови”. Працюючи над дослідженням, автор неухильно дотримувався вироблених ним принципів наукового аналізу: 1) підтвердження теоретичних викладів великим “числом добрих прикладів”, вибраних із “найцінніших джерел”: або з мови народної, або з творів кращих письменників; 2) історичне висвітлення мовних явищ, без якого “не може бути повного й всебічного розуміння життя мови” [5, с. 222]; 3) застосування порівняльної методи, що забезпечувала розуміння мови як історичного організму, залежного від розвитку інших мов – сусідніх (російської та польської), європейських, стародавніх (грецької, латини, давньоєвропейської) та вказувала на окремішність української мови у слов’янській родині; 4) практичне спрямування дослідження, що спонукало до ясного і зрозумілого викладу; 5) подача великого бібліографічного матеріалу для заохочення “молодих українців до глибокої праці в ділянці складневих питань” [5, с. 224].

Найрізноманітніше коло мовознавчих проблем висвітлювалося Іваном Огієнком у часописі “Рідна мова”, що видавався ним упродовж 1933-1939 років. Започатковане І.Огієнком, видання мало на меті поширювати в західноукраїнських землях норми української літературної мови, засновані на середньонадніпрянських говірках. Сам редактор і видавець Іван Огієнко так оцінив значення цього видання: “Рідна мова” – перша відкрито і голосно сконкретизувала рідномовні обов’язки народу..., проголосила головні засади нашої літературної мови: 1. Наша літературна мова мусить бути одна. 2. Вона мусить бути соборна для всіх племен українських, де б вони не проживали” [3, с. 269]. Найголовнішою ідеєю, що втілював журнал, була думка про те, що соборна літературна мова є запорукою міцної національної свідомості й самостійної державності. Авторами журналу були талановиті українські вчені та літературні діячі, з-поміж яких: Б.Кобилянський, Я.Рудницький, Я.Гординський та ін. Визначаючи структуру часопису, І.Огієнко зазначав, що він обійматиме наукові і науково-популярні статті з різноманітних ділянок духовної і

матеріальної культури: богослов'я, історії церкви, літератури, мистецтва, філософії, мовознавства тощо; “короткі спомини з нашого недавнього минулого”; критичні огляди наукових і літературних творів. Окрім цього часопис нотуватиме бібліографію наукових і літературних новин, міститиме ілюстрації та ін.

Мовознавчі праці подавалися за такими рубриками: “Сучасна літературна мова”, “Життя слів”, “Словник мови Кобзаря”, “Мова нашої преси”, “Канцелярська мова”, “Новини мовознавства”, “Мовний порадник для редакторів, видавців, працівників пера”. Паралельно друкувалися термінологічні словники з різних професійних сфер (канцелярської, авіаційної, спортивної тощо). З-поміж постійних рубрик часопису особливо виділяв І.Огієнко “Граматику малої Лесі” – розділ для найменших, у якому в доступній і цікавій формі подавалися відомості про мову, її історичний розвиток, функціонування. Нерідко інформація пропонувалася у формі діалогу малої Лесі з дідом Огієм, що поступово переростав у цікаву, захоплюючу історію.

На сторінках часопису побачила світ величезна низка праць професора Огієнка (близько 160 розвідок). Відзначимо з-поміж них “Складню української мови”, “Ономастику й топомастику в Мойсеевій Книзі Буття”, “Початкову граматику української літературної мови”, два томи “Рідного слова”, перший том “Українського літературного наголосу”, окремі томи “Історії церковнослов'янської мови” і т. ін.

Часопис “Рідна мова” проіснував сім років. Оцінюючи його роль, Іван Огієнко зауважував: “Рідна мова” дала нашому громадянству кілька сот цінних статей на найрізніші теми нашого мовознавства, а серед них багато керівних та провідних засадничого значення” [3, с. 269]. М.Тимошик з-поміж головних результатів функціонування означеного видання відзначає те, що на початку суто філологічне гасло “Для одного народу – одна літературна мова, один правопис”, що було висунуте як кредо видання, поступово ставало “одним із засобів утвердження й здійснення ідеї національної соборності, ідеї об'єднання української нації” [7, с. 134]. Під впливом публікацій журналу відбуваються позитивні зміни в мові інших україномовних друкованих органів, що поступово переходять на загальноукраїнський літературний правопис. Іншими досягненнями часопису були: зібраний авторами “Рідної мови” величезний фактичний матеріал для створення термінологічних словників, а також словників місцевих говорів; з маркою заснованої при часописі “Бібліотеки” Рідної мови” вийшла низка підручників, самовчителів, довідників української мови. Окрім цього, завдяки систематичним публікаціям кращих зразків українського красного письменства читачі Галичини й діаспори мали можливість ознайомлюватись як із творами української класики, так і новинками поточного літературного процесу в Україні. “Рідна мова” була своєрідним науковим і культурним осередком, що впродовж свого існування підтримував тісні контакти з провідними науковими центрами Європи, обмінюючись виданнями й поширюючи інформацію про українське мовознавство й літературознавство в усьому світі.

Як зазначає Олесь Гривнак, мовознавчі дослідження Івана Огієнка охоплюють “не лише питання всіх розділів науки про мову, дані про фонетичну основу українського письменства, проблеми розвитку літературної мови та зв'язку з діалектами, а й трактування мови як духовної сутності людини, інтерпретацію зв'язку мови і духовного суспільства” [1; с. 35].

Оцінюючи мовознавчий внесок ученого, необхідно відзначити такі позиції. Насамперед сучасних дослідників не може не вразити масштабність і різноплановість мовознавчих зацікавлень професора Огієнка. Його глибокому аналізу були однаково підвладні найрізноманітніші ділянки української мовної системи (фонетика, акцентологія, лексика, складня тощо). По-друге, викликає захоплення проникнення автора у глибину віків, виведення історичних закономірностей розвитку того чи іншого лінгвістичного явища. По-третє, заслуговує високої оцінки глибина та науковість висновків ученого, скрупульозність його лінгвістичних студій, багата

ілюстративність викладу фактичним матеріалом. Інша ознака роботи Івана Огієнка в мовознавчій галузі – усвідомлення практичного значення лінгвістичних досліджень. Насамкінець, необхідно відзначити, що вся діяльність ученого спиралася на глибоку повагу до народу-творця і носія мови, в ньому він черпав сили для праці, служіння йому визначав метою свого життя.

Список використаних джерел

1. Гривнак О.С. Лінгводидактичні ідеї Івана Огієнка. – Дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / О.С. Гривнак. – К., 1999. – 175 с.
2. Митрополит Іларіон. Український літературний наголос: мовознавча монографія / Митрополит Іларіон – Вінніпег : Наша культура, 1952. – 304 с.
3. Огієнко І. Історія української літературної мови / Іван Огієнко. – К. : Либідь, 1995. – 296 с.
4. Огієнко І. Рідне писання. Український правопис і основи літературної мови. Ч. 1 / І. Огієнко. – Жовква : друкарня ОО Василянів, 1933. – 146 с.
5. Огієнко І. Складня української мови. Головні й пояснювальні члени речення. Ч. 2 / І. Огієнко. – Жовква : друкарня ОО Василянів, 1938. – 239 с.
6. Оберемко Й. Історія української літературної мови // Слово істини / Йосип Оберемко. – Вінніпег : Наша культура, 1950. – 361 с.
7. Тимошик М. Голгофа Івана Огієнка : українознавчі проблеми в державній, науковій, редакторській та видавничій діяльності / М.Тимошик. – К. : Заповіт, 1997. – 231 с.

The article proves, that the scientific heritage of the scientist is very rich and diverse, there isn't any sphere of linguistic science, which wasn't covered by his researches. The huge pedagogical experience of the scientist, practical work at all the patterns of education assisted the formation of linguodidactic views of Ivan Ogienko.

Key words: *linguistic studios, native language, Slovenian alphabet, historical grammar, slovenistic, poetics, Ukrainian spelling.*

УДК 811.161.26: 81'373.7

Прокопенко Л.І.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦСЕМІНАРУ «РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ» (З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ)

У статті розглянуто проблему активізації процесу вдосконалення професійного мовлення студентів на фразеологічному рівні, зокрема через використання семінарської форми організації занять та залучення студентів до науково-дослідної діяльності; висвітлено змістові, організаційні та методологічні особливості проведення спецсемінару для студентів історичних факультетів.

Ключові слова: *фразеологічна одиниця, організаційні форми навчання, семінар.*

Виразність мовлення є чи не найважливішим показником його досконалості, вимогою, що в першу чергу висувається до фахівців гуманітарного профілю, адже мовлення захоплює та інтригуюче новизною повідомлюваного завжди є виразним, оскільки перейняте бажанням вплинути на емоційно-почуттєву сферу адресата, викликати зацікавленість, досягти якнайвищого рівня перцепції з партнером по комунікації. Бути неупередженим, натхненним і захоплюючим своєю ідеєю оповідачем історичних подій, прагнути пробудити уяву та переконати інших – необхідні якості професійного мовлення майбутнього вчителя історії, що досягаються